

Upravo iz te različitosti, samo nama naoko »tuđoj«, a njemu zavičajnoj, iskrsava pesničko delo kao delo jezika. Ne možemo reći za put koji ne pređemo u oba njegova smjera da ga istinski poznajemo.

Izvesna modernost – o kojoj je neophodno govoriti – Nastasijevićeve poezije, obeležene smrću da bi potvrdila život, od onih je koje se ogrću varkom neaktualnosti: ne može biti aktualizovana, ali u njoj je moć koja aktualizuje, ne možemo je osvetliti, ali ona osvetljava. Naime, modernost te poezije koliko je u njenom ekscentriranju jezika, toliko je i u ekscentriranju puta koji vodi njoj i od nje. U njoj je možda već »upisano« da nas zavodi s puta, i te stranputice su takođe njeno tlo, stranputice uvek aktualne neaktualnosti. Ma kakva i koja bila književno istorijska i formativna »škola« Nastasijevićeve poezije, i ta poezija ostaje pomalo sa strane, u međuprostoru u kojem pesnikova parataksa na pozornicu izvodi jezik u ulozu koja nas začuđuje i potresa poput onih sićušnih i retkih jestivih pečuraka koje rastu, prosto nemoguće, s vulvom u širokom i mesnatom klobuku jedne masivne otrovne gljive. Donekle je to i unutrašnji paradoks samog pesničkog jezika.

Napomene

1 Videti: R. Konstantinović: *Momčilo Nastasijević*, u ciklus »Biće i jezik«, »Treći program Radio-Beograda«, jesen 1970, str. 83 – 144.

2 Radomir Konstantinović: *Filosofija palanke*, »Nolit«, Beograd 1981³, str. 277 – 293.

3 Generalizujući, pod parataksičkim postupcima podrazumevam svaku delatnost govornog subjekta koja razgrađuje sintaksičko subordiniranje jezika. U području koje je klasično omeđivala retorika, to su one figure koje – na planu izraza – operišu na sintaksi. Među tim figurama svakako su najpoznatije zeugma, asindeta, kijazma, inverzija, elipsa i parataksa u užem smislu. Sve se one protivstavljaju sintaksičkom frontu jezika, izigravaju i lome njegova pravila. Imajući u vidu etimološko značenje »paratakse«, njenu uvedenost u antičkim izučavanjima jezika i, konačno, krajnje ućinke svih anti-sintaksičkih figura, smatrao sam za najcelishodniji izbor naziva »parataksički postupci«. Kod nekih savremenih poetičara i retoričara sreće se i naziv »metataksički postupci«. U svakom slučaju, većina najznačajnijih figura te vrste može se svesti na parataksički imenilac koji je najdelotvorniji i najuočljiviji u parataksi u užem smislu: naglašavanje nezavisnosti ili juktaponiranje propozicija u nekoj frazi, to jest ono što sintaksa vezuje – parataksa oslobađa, kako se može evocirati objašnjenje Anrija Morijasa u njegovom *Rečniku poetike i retorike*. Tako je, na primer, elipsa ne samo uvek parataksička, nego, kada su u pitanju kauzalne i konsekvitivne veze u rečenici, zapravo neposredan primer za samu parataksu, na šta u svojoj *Opštoj retorici* ukazuje i poznata Liješka grupa za retorička istraživanja. Za samu pesničku praksu parataksički postupci su od značaja jer oslobađaju materijalne, označivačke snage i intenzitete jezika i, posebno, reči, do čega je pesniku stalo ako želi da obezbedi objavljivanje one spontanosti ljudskog jezika koju mu uskraćuju različitim tehnikama kontrole komunikativne obaveze u ideološkim potrebama nekog društvenog poretka.

4 Represivna kritika je ona koja u nekom delu traga uvek za onim čega u delu nema, i zbog toga prigovara njegovom autoru, jer je autor tobože *morao* da obezbedi prisustvo ovog ili onog u svom delu. Tom vrstom pritiska brišu se stvaralački elementi u jednom delu u ime fantazmi onoga ko kritikuje. Andre Žid zapisuje u svom *Dnevniku*: »Ako mi se kaže da ono što nisam htio da uradim nisam mogao da uradim, protestujem. Šta je lakše nego napisati takav roman kakvi su i drugi! Meni se to, prosto, neće...« Zar je Andrić doista verovao da Nastasijević nije mogao da svoj jezik učini prezirnim i podatnim?!

na početku stoji tajna

(o jednom stihu laze kostića)

miodrag radović

U neobičnoj isposvesti sam Kostić je kazao da je u njegovom pesničkom početku bio Gete. To nije netačno. No, tačno je i ono što je Vinaver jednom ustvrdio: »Laza Kostić j svakako bio pod *ogromnim* uticajem Šilera: to potvrđuje i on svojim spisima i svedočanstvima savremenika.« Svakako: Vinaver je u pravu. Svakako treba da se držimo i Kostićeve devize: nije dovoljno kazati, nego ono što se tvrdi valja i dokazati i pokazati. Vinaver ne čini ni jedno ni drugo, ili ukoliko pokazuje taj *ogroman uticaj*, svodi ga gotovo isključivo na polje dramaturgije, što je samo jedan segment Šilerovog uticaja na Kostićevo pevanje i mišljenje. Taj segment je svakako važan, ali ni izdaleka nije ni najznačajniji ni najpretežniji. U mnogostranom odnosu prema raznovrsnom Šilerovom delu, postoji ključni odnos prema Šileru kao pesniku. Naravno, Šilerov uticaj je najdublji i najplodotvorniji kada nije vidljiv na prvi pogled, kada izmiče oku čitaoca u dubljim slojevima dela. Zato ćemo se opredeliti da pokažemo jedan vid dubinskog, a ne površinskog uticaja; dakle, onaj uticaj koji je duboko preobražen pesničkom metamorfozom, a ne onaj koji ostaje očigledan i namah prepoznatljiv.

Dovoljno je da pogledamo najpoznatiji stih:

»OPROSTI, MAJKO SVETA, OPROSTI«

To je prvi stih poslednje Kostićeve pesme. Na prvi pogled reklo bi se da u njemu nema ni traga od šilerovskog uticaja. No, ako nas već tim početnim stihom pesma silno zanosi i privlači, nije li to možda zato što u njoj osećamo neko duboko tajanstvo? Već na prvom koraku, u prvom stihu pesme »Santa Maria della Salute« (SMDS) skriva se misterija s koje valja podići tajanstveni veo; jer na pitanje *kako razumeti* taj toliko znani stih, ma koliko

vrt

jagoda zamoda

LABIRINT

Ne približujte se, odustanite od traženja pravoga puta, zanemarite stizanje na cilj, izlaza nema, mene nema. Isijecite prste odmah; otrgnite uši odmah; spržite dlanove odmah. Kamo, kako?

Nemojte ni misliti ni zucnuti ni išta o približavanju.

Okrenite glavu drugamo; i jedra, i busole! Sprječite nadiranje, bauljanje, puzanje, mi-ljenje. Ne uvlačite se u uzdušne balončiče, ne šaljite vijesti u slutnjama

Više nego sutra ja sam sutra. Više nego jučer ja sam jučer. Više nego ikad ja sam sama sa zelenom krvi u rukama, sama sa rukama, sama ruka čija slova biljade iz trena u tren.

SUSRET

Probijam se između hodnika knjiga, gnjurim u zadnji list zadnje knjige: nema. Pretražujem žujem naizmjenice lijevo i desno, sjever i jug, ubrzavam istragu: nema. Pregledam pažljivo svako slovo, svaki ugovor, svaku mrlju: nema. Veliki mozak pretvaram u mali, mali u veliki: nema. Odmaram se, zapostavljam sve, odustajem: nema. Dan, noć, bezglavost, punoglavost, ton, ritam, riječ: nema. Snažne građe, uvjerljive nedruštenosti

ZBIRKA

Skupljam krhotine. Žila koja je nekad služila mojoj krvi, taban kojemu su nekad služili svi trotoari. Nalazim ih polako, ne brinem brigu, komadić po komadić, vlakno po vlakno, kamenčić po kamenčić. Ponekad mi i drugi pomažu, donose koljeno ili nadlakticu, ili potrbušnicu, vjerujući da je moje. Ja im lijepo zahvalim

ako je moje, a ako nije žalim i prepustim ih daljem traganju. Što me raduju ti moji dijelovi, te moje stvari. Kad ih dobro namjestim, povežem, slijepim, ne razumijem više taj ljudski govor. Ostajem naprosto bez riječi. Tko govori mojim jezikom? Ja riječi nemam.

ISTINA

Ja sam neoprezna životinja, životinja koja ne odustaje da govori, koja životinjski silovito obećaje da će naći laž pa makar na nju potrošila cio svoj životinjski vijek. Životinja skrhane knjige u šaci, zdrobljene šake u krilu, rastočena krila pod nepcima. Životinja kojoj se nije približio nijedan kavez. Životinja koja sretno bira svoj životinjski jezik i svoje životinjske knjige. Životinja koja piše kako nije, kako jest, i kako se čita ono što nikad napisano nije, i kako se miriše na radost, i kako se sa svom snagom treba oduprijeti svjetskoj poeziji danas.

VRT

Kao gljive poslije kiše – niču knjige jedna za drugom, jedna iz druge, sraslih listova nepodreznih stabljika. Obilazim ih, zaobilazim ih. Nema nikog da ih pogledom opari, da ih ubere, da ih spremi nakon kiše. Mračnjak niče i noću i danju. Ubrati ga, stavi među listove knjiga, umiriti kišu, zaboraviti po što se došlo u taj vrt bez ruku, bez glave, bez jezika.

JESI LI

– Jesi li za riječ?
– Jesam.
– Jesi li za Riječ?
– Jesam.
Jesi li za RIJEČ?
– Jesam.
– Jesi li pročitao?
– Nisam.
– Znaš li što piše?
– Ne znam.
– Znaš li što je riječ?
– Ne znam.
– A jesi li za Riječ?
– Jesam.
– Nisi protiv riječi?
– Nisam.